

HARBETSUVAN TEPESİ KÜÇÜK BULUNTULARI

HARBETSUVAN TEPESİ SMALL FINDS

НЕБОЛЬШИЕ ОТКРЫТИЯ С ХОЛМА ХАРБЕЦУВАН

Bahattin ÇELİK*
Mustafa GÜLER**
Gül GÜLER***

ÖZ

Harbetsuvan Tepesi, Şanlıurfa'nın 53 km doğusunda bulunan Tek Tek Dağları bölgesi içerisinde yer almaktadır. İlk kez 2014 yılında bölgede yapılan yüzey araştırmaları sırasında tespit edilmiş olan Harbetsuvan Tepesi'nde Şanlıurfa Müzesi Müdürlüğü başkanlığında 2017-2019 yılları arasında arkeolojik kurtarma kazıları yapılmıştır. Yapılan kazılarda pek çok mimari ve küçük buluntu ele geçmiştir, bu sayede Harbetsuvan Tepesi'nin Göbekli Tepe, Karahan Tepe, Sayburç, Nevalı Çori, Ayanlar Höyük, Şanlıurfa-Yeni Mahalle, Sefer Tepe, Kurt Tepesi, Hamzan Tepe ve Taşlı Tepe ile benzer özellikler taşıdığı ve Çanak Çömleksiz Neolitik Döneme ait bir yerleşim olduğu anlaşılmıştır. Harbetsuvan Tepesi'nde ele geçen küçük buluntulara bakıldığında bunların en yoğun olarak görüleni çakmaktaşıdan yapılmış buluntular olarak karşımıza çıkmaktadır. Çakmaktaşıdan yapılan aletler, ok ve mızrak uçları, kazıyıcılar, deliciler, orak dilgiler ve taş kalemler şeklindedir. Ele geçen çakmaktaşı çekirdekler, çoğunlukla iki kutuplu naviform çekirdekler şeklindedir. Obsidiyenlere bakıldığında ise bunların daha çok dilgilerden oluştuğu görülmektedir. Obsidiyen çekirdek yenileme parçalarının ele geçmesi alet yapımının yerleşimde gerçekleştirildiğini göstermektedir. Ayrıca obsidiyenden yapılmış bir adet Byblos tipi ok ucu da bütün bir şekilde ele geçmiştir. Diğer küçük buluntulara bakıldığında ise serpantin ve kireçtaşıdan yapılmış bezemeli taş plakalar ve boncuklar karşımıza çıkmaktadır. Taş plakalar üzerindeki bezemeler de genel olarak geometrik motifler şeklindedir. Bu çalışmada, Harbetsuvan Tepesi'nde ele geçen küçük buluntuların tümü birlikte değerlendirilmiştir.

* **ORCID:** [0000-0003-2630-3379](https://orcid.org/0000-0003-2630-3379), Prof. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Arkeoloji Anabilim Dalı, 06145-ANKARA. bcelik@aybu.edu.tr

** **ORCID:** [0000-0001-9108-8818](https://orcid.org/0000-0001-9108-8818), Doç. Dr., Harran Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Mimarlık Bölümü 63300 Osmanbey / Şanlıurfa. mustafaguler@harran.edu.tr

*** **ORCID:** [0000-0002-7118-6469](https://orcid.org/0000-0002-7118-6469), Doç. Dr. Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi Sanatları Bölümü, 63300 Osmanbey / Şanlıurfa. gulguler@harran.edu.tr

Kaynak Gösterim / Citation / Цитата: ÇELİK, B., GÜLER, M., & GÜLER, G. (2023). HARBETSUVAN TEPESİ KÜÇÜK BULUNTULARI. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi* (60), 94-107. DOI: [10.17498/kdeniz.1397800](https://doi.org/10.17498/kdeniz.1397800)

Anahtar Sözcükler: Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem, Harbetsuvan Tepesi, Çakmaktaşı, Obsidiyen, Küçük Buluntular.

ABSTRACT

Harbetsuvan Tepesi is located within the Tek Tek Dağları (Tek Tek Mountains) region, 53 km east of Şanlıurfa. Archaeological rescue excavations were carried out between 2017 and 2019 under the direction of Şanlıurfa Museum Directorate on Harbetsuvan Tepesi, which was first discovered during surface surveys in the region in 2014. Many architectural and small finds were unearthed during the excavations, thus showing that Harbetsuvan Tepesi has similar features to Göbekli Tepe, Karahan Tepe, Sayburç, Nevali Çori, Ayanlar Höyük, Şanlıurfa-Yeni Mahalle, Sefer Tepe, Kurt Tepesi, Hamzan Tepe and Taşlı Tepe. It was understood that it was a settlement belonging to the Pre-Pottery Neolithic Period. When we look at the small finds unearthed on Harbetsuvan Tepesi, the most common ones appear to be finds made of flint. Tools made from flint are in the form of arrow and spearheads, scrapers, drills, sickle blades and stone pencils. The flint cores recovered are mostly bipolar naviform cores. When we look at the obsidians, we see that they mostly consist of blades. The fact that obsidian core renewal pieces were recovered shows that tool making was carried out in the settlement. Additionally, a Byblos type arrowhead made of obsidian was also found intact. When we look at other small finds, we see decorated stone plates and beads made of serpentine and limestone. The decorations on the stone plates are generally in the form of geometric motifs. In this study, all the small finds unearthed in Harbetsuvan Tepesi were evaluated together.

Key Words: Pre-Pottery Neolithic Period, Harbetsuvan Tepesi, Flint, Obsidian, Small Finds.

АННОТАЦИЯ

Холм Харбецуван расположен в горном районе Тек Тек, в 53 км к востоку от Шанлыурфы. Археологические спасательные раскопки на холме Харбецуван, который был впервые обнаружен в ходе исследований, проведенных в регионе в 2014 году, проводились под руководством Дирекции музея Шанлыурфы в период 2017-2019 годов. В ходе раскопок было найдено множество архитектурных и мелких находок, которые показали, что холм Харбецуван имеет схожие характеристики с Гёбекли-Тепе, Карахан-Тепе, Сайбурч, Невали-Чори, Айанлар-Хёюк, Шанлыурфа-Йени Махалле, Сефер-Тепе, Курт-Тепеси, Хамзан-Тепе и Ташлы-Тепе, а так же предполагалось, что оно имело схожие черты и было поселением, относящимся к периоду докерамического неолита. При исследовании мелких находок, найденных на холме Харбецуван, становится явным, что чаще всего эти материалы сделаны из кремня. Орудия из кремня представлены в виде наконечников стрел и копий, скребков, сверл, серпов и каменных карандашей. Найденные кремневые ядра, чаще всего имеют форму биполярных навигационных ядер. При анализе обсидиановых находок видно, что они состоят в основном из острых наконечников клинков. Обнаружение фрагментов обсидианового ядра при свидетельствует о том, что на поселении осуществлялось изготовление орудий. Также был найден неповрежденный наконечник стрелы из обсидиана типа Библос. Среди других мелких находок - украшенные каменные пластины и бусы из серпентина и известняка. Украшения на каменных плитах, как правило, выполнены в виде геометрических мотивов. В этом исследовании дается анализ найденных мелких находок, раскопанных на холме Харбецуван.

Ключевые слова: докерамический период неолита, холм Харбецуван, кремень, обсидиан, мелкие находки.

Harbetsuvan Tepesi Küçük Buluntuları

Giriş

Şanlıurfa'da yapılan yüzey araştırmaları sırasında keşfedilen Harbetsuvan Tepesi'nde 2017-2019 yılları arasında yapılan üç sezonluk kazılarda birçok küçük buluntu ele geçmiştir (Çelik 2016: 421-428; 2019: 24-38; Çelik ve Tosyagülü Çelik 2020a: 44-58; 2020b: 303-326). Bölgede Neolitik döneme ait "T" şeklinde dikilitaşlarla sembolize edilen kült merkezleri ile benzer özelliklere sahip olan Harbetsuvan Tepesi'nin Çanak Çömleksiz Neolitik dönem B evresine (PPNB) tarihlendirilen bir merkez olduğu anlaşılmaktadır (Harita 1, Resim 1). Harbetsuvan Tepesi yerleşimi 6 dekarlık alana sahip olup bölgede daha önce keşfedilen Sefer Tepe, Kurt Tepesi ve Taşlı Tepe gibi küçük boyutta olan diğer merkezlerle benzer boyutlara sahiptir. Karahan Tepe ile çağdaş olduğunu düşündüğümüz Harbetsuvan Tepesi, Karahan Tepe'nin yaklaşık 6,5 km güneyinde, yüksek bir tepenin üzerine kurulu tüm bölgeyi görebilecek bir konuma sahiptir (Çelik 2011: 241-253). Çevresinde yapılan araştırmalarda, yamaç yerleşimleri, avlaklar ve kaya altı sığınakları tespit edilmiştir (Çelik 2017: 337-358; 2021: 13-18; Çelik ve Tolon 2018: 28-36; Tosyagülü Çelik ve Çelik 2020: 159-168). Yamaç yerleşimleri ve avlaklar, bölgedeki ceylanları avlama ile ilgili olmalıdır. Tek Tek Dağları geç dönemlerde de avlak alanlarının varlığı nedeniyle yoğun bir ilgi görmüştür (Albayrak ve Mutlu 2014: 337-352; 2015:259-278; 2018:525-544; Albayrak 2021: 32-50; 2022: 435-442; Çelik ve Ayaz 2022: 143-160; Ayaz - Çelik - Çakmak 2022: 122-142; Ayaz 2022: 27-36; 2023a:365-383; 2023b:191-208).

Harbetsuvan Tepesi'nde yapılan kurtarma ve temizlik çalışmasında, ortaya çıkartılan mimarinin ve küçük buluntuların Göbekli Tepe II. tabakası ile benzer özellikler taşıdığı görülmektedir (Çelik ve Tosyagülü Çelik 2020a: 44-58; 2020b: 303-326). Harbetsuvan Tepesi, deniz seviyesinden 714 m yükseklikte, Tek Tek Dağları bölgesinin yüksek tepelerinin birinde ve Harran ovasını görece şekilde konumlanmıştır. Harbetsuvan Tepesi'nden ovaya doğru bakıldığında, Hamzan Tepe, Şanlıurfa/Balıkligöl Höyüğü, Göbekli Tepe rahatlıkla görülebilmektedir. Ayrıca kuzeyinde de Karahan Tepe görülür. Harbetsuvan Tepesi küçük buluntuları, genel olarak bölgedeki diğer merkezlerde karşımıza çıkan ve Çanak Çömleksiz Neolitik Dönemin B evresine tarihlendirilen buluntularla paralellik göstermektedir. Bu yazıda, Harbetsuvan Tepesi'nde ele geçen tüm küçük buluntuların incelenmesi ve belgelenmesi şeklinde özet bir çalışma yapılacaktır¹.

Harbetsuvan Tepesi Küçük Buluntuları

Harbetsuvan Tepesi küçük buluntuları, yontmataş aletler ve sürtmetaş aletler şeklindedir. Yontmataş aletler, çakmaktaşı ve obsidiyen olarak ayrı ayrı değerlendirilecektir. Sürtmetaş aletler ise bazalttan veya kireçtaşından yapılmış aletler olup ayrıca farklı taşlardan yapılmış olan keserler, keskiler ve boncuklar şeklinde sınıflandırılmıştır.

Yontmataş Buluntu Toplulukları

Harbetsuvan Tepesi 2017-2019 yılı küçük buluntularına bakıldığında daha çok çakmaktaşı olmak üzere, obsidiyenden yapılmış çok az sayıda da aletlerle karşılaşılmaktadır. Hammaddesi çakmaktaşı olan yontmataş aletlerin taşımalarında en yüksek oran dilgilerden oluşmaktadır. Harbetsuvan Tepesi'nden ele geçmiş yontmataş buluntu grubu

¹ Bu çalışma; Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi (BAPSİS) bünyesinde Prof. Dr. Bahattin Çelik tarafından yürütülen SBA-2022-2392 nolu ve "Harbetsuvan Tepesi Yontmataş Buluntuları Araştırma Çizim ve Belgeleme Çalışması" başlıklı Temel Araştırma Projesi kapsamındaki veriler ışığında gerçekleştirilmiştir.

toplamda 33.815 parçadan meydana gelmektedir. Bunların içerisinde çakmaktaşı hammaddesine sahip olanlar toplam 32.037 (%94,74) adet olup yontmataş buluntu topluluğu içinde en büyük pay çakmaktaşıyla temsil edilmektedir. Hammadde olarak çok kaliteli çakmaktaşıları kullanılmıştır. Harbetsuvan Tepesi'nde yontmataş alet endüstrisine genel olarak bakıldığında obsidiyen ve çakmaktaşı alet endüstrisinde dilgi üretimine dayalı bir teknolojinin egemen olduğu görülür. Dilgilerin çoğunluğu çekirdekten çıkartılırken baskılama tekniği kullanılmıştır (Resim 2a-b). Baskılama tekniğinin dışında az da olsa görülen düz topuk tipleri mevcut olup bu da doğrudan vurma tekniğinin kullanıldığını göstermektedir (İrim ve Çelik 2022: 4).

Harbetsuvan Tepesi'nde ele geçmiş çakmaktaşı, obsidiyen ve sürtmetaş küçük buluntu topluluğu toplamda 34080 adettir. Çakmaktaşı buluntuları % 94,01 (32037 adet) (İrim ve Çelik 2022: 3), obsidiyen buluntuları % 5,22 (1778 adet) (Şen ve Çelik 2022: 14) ve sürtmetaş buluntuları % 0,78 (264 adet) oranında bulunmaktadır (Kaplan ve diğ. 2022: 384).

Çakmaktaşı Buluntu Toplulukları

Harbetsuvan Tepesi'nde ele geçen yontmataş buluntu topluluğu daha çok çakmaktaşı ile temsil edilmektedir. Çakmaktaşılarında, koyu kahverengiden ve açık kahverengiye giden renkler hâkim olup bunları açık gri, krem, koyu gri, beyaz ve siyah renkler takip etmektedir. Harbetsuvan Tepesi'nde bulunan çakmaktaşıdan yapılmış çekirdeklerin renkleri ve üretim artıklarının renkleri aynı renkler olması sebebiyle yontma işleminin yerleşimde yapıldığına işaret etmektedir. Çakmaktaşı buluntu topluluğu; üretim aşamasında dilgiler, yongalar, çekirdek ve çekirdek yenileme parçaları şeklinde olup taşımalık olarak daha çok dilgi kullanılmıştır. Yonga taşımaları ise daha çok yuvarlak biçimli kazıyıcılar için kullanılmıştır. Bunun dışında çakmaktaşıdan yapılmış aletler ve yanmış çakmaktaşıları bulunmaktadır.

Ele geçen çekirdekler, çekirdek yenileme parçaları ve tepeli dilgiler göz önüne alındığında, yontma işleminin yerleşimde yapıldığını göstermektedir. Çekirdeklerin renklerine bakıldığında daha çok koyu kahverengi tonlarında olması, tüm çakmaktaşı buluntuları arasında en fazla tespit edilen rengin koyu kahverengi olması bunu desteklemektedir. Çekirdekler, genel olarak kahverengi renktedir. Bu renk benzerliği Gürcütepe ve Yeni Mahalle'de ele geçen çekirdekler genel olarak kahverengi tonlarındadır. Ancak Göbekli Tepe, Nevali Çori ve Karahan Tepe'de çakmaktaşılarında daha çok koyu gri ve yeşilimsi renk tonları hâkimdir. Çekirdeklere bakıldığında çoğunlukla iki kutuplu naviform çekirdekler (Resim 3) mevcut olup az da olsa tek kutuplu çekirdekler de ele geçmiştir (Resim 4). Çekirdeklerden daha çok dilgi veya dilgicik çıkarımları alınmış olarak karşımıza çıkmaktadır. Harbetsuvan Tepesi'nde 40 cm'den büyük olan iki adet büyük çekirdek taslağı ele geçmiştir (Resim 5). Bu çekirdekler henüz çıkarım alınmamış sadece hazırlık aşamasına getirilmiş tüm çekirdeklerdir.

Çakmaktaşıdan yontulmuş aletlerin tümüne bakıldığında tipolojik olarak Çanak Çömleksiz Neolitik Döneme ait alet tipleri ile karşılaşılmaktadır. Çakmaktaşı aletler; 191 okucu (Resim 6) , 178 adet silikalı orak-dilgi (Resim 7), 132 adet kazıyıcı (Resim 8), 115 adet taş kalem (Resim 9a-b), 53 adet mızrak ucu (Resim 10), 47 adet delici, 48 adet vurgaç, 15 adet düzeltili dilgi ve 1 adet üç yüzlü kazma şeklindedir (İrim ve Çelik 2022: 1-12). Sayıca en fazla ok uçları tespit edilmiştir. Ok uçları arasında 174 adet ile Byblos tipi okucu en yüksek orana sahiptir. Bunun dışında ele geçen aletlere bakıldığında, silikalı orak-dilgiler de vardır. Silikalı orak-dilgilerin silika parlaklığına göre 3 farklı tipi mevcuttur. Ancak sayıca en fazla görülen silikalı orak-dilgi, bir kenarı her iki taraftan düzeltili olan dilgilerdir. Özellikle buluntular içinde okuçları ve silikalı orak-dilgilerin rakamsal olarak diğerlerine oranla fazla olması Harbetsuvan Tepesi'nde avcılık ve tarımla ilgili aktivitelerin yoğun olarak yapılmış

Harbetsuvan Tepesi Küçük Buluntuları

olduğunu göstermektedir. Kazıyıcıların taşmalığı dilgi ve yongalar şeklindedir. Kazıyıcılar; yuvarlak, disk biçimli, kenar, dilgi üzerine ön kazıyıcı olarak farklı şekillere sahiptir. Bu çeşitlilik, yerleşimde kasaplık faaliyetlerinin yoğun olduğunu göstermektedir. Kazıyıcıların benzerlerine bölgede bulunan Yeni Mahalle, Karahan Tepe, Göbekli Tepe, Sefer Tepe gibi merkezlerde ele geçmiştir. Diğer bölgeler arasında Aşıklı Höyük, Cafer Höyük ve Hayaz Höyük gibi birçok merkezde ele geçmiştir. Harbetsuvan Tepesi'nde taş kalemler yüksek bir oranda temsil edilir. Ele geçen mızrak uçlarının fazla olması ve boyutlarının büyük olması ilginç bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Krem ve beyaz renkli mızrak uçlarının varlığından, diğer aletlerde olduğu gibi renk tercihinde bulunulmamıştır. Mızrak uçlarına bakıldığında ince ve uzun görünüme sahip olduklarını, sap kısmının küçük olduğu görülmektedir. Mızrak uçlarının benzerlerine bakıldığında, Cafer Höyük ve Aşıklı Höyük ve Çayönü gibi merkezlerde tespit edilmiştir. Harbetsuvan Tepesi'nde ele geçen deliciler boyutlarına göre büyük delici ve küçük delici olarak ayrılmıştır. Büyük deliciler dilgi üzerine iken, küçük deliciler dilgi ya da dilgicik üzerine işlenmişlerdir.

Harbetsuvan Tepesi'nde ele geçen çakmaktaşıdan buluntular ve çakmaktaşı aletlere genel olarak bakıldığında, yerleşimde yontmataşta uzmanlaşıldığı ve aletlerin farklı formlarda tasarlanmalarından anlaşılmaktadır. Harbetsuvan Tepesi'nin küçük ölçekli bir kült yeri olması, Karahan Tepe'ye olan yakınlığı, yakınlarında bulunan tuzak alanları ve Harran Ovasını gözetleyebilecek bir yükseltide yer alması burayı önemli bir lojistik merkez olarak kullandıklarını göstermektedir.

Obsidiyen Buluntu Toplulukları

Harbetsuvan Tepesi'nde ele geçen obsidiyenlere bakıldığında alet endüstrisi dilgi teknolojisi üzerine kuruludur. Yapılan karşılaştırmalarda, bölgedeki diğer yerleşimlerin obsidiyen buluntu teknolojileri aynı şekilde dilgi endüstrisi şeklindedir. Harbetsuvan Tepesi'nde alet endüstrisinin içerisinde obsidiyen dilgi dağılımına baktığımızda % 77,17 oranında olduğu görülür (Şen ve Çelik 2022: 13-22). Harbetsuvan Tepesi'ndeki obsidiyen endüstrisi; üretim artıkları, çekirdek tablaları, çekirdek üretim artıkları, dilgiler ve yongalar şeklindedir. Obsidiyen alet endüstrisine bakıldığında ise daha çok ok ve mızrak uçları (Resim 10a-b), kazıyıcılardan oluşmaktadır. Obsidiyen aletlerin genel renk dağılımına baktığımızda siyah, şeffaf yeşil, şeffaf gri, kahverengi şeklinde bir renk dağılımı söz konusudur. Harbetsuvan Tepesi'nde yaşayan Neolitik toplulukların aktif bir yaşam şekli sürdükleri düşünülmektedir. Yakınlarında bulunan yerleşimlerle olduğu kadar Anadolu'da bulunan her iki obsidiyen hammadde kaynağının bulunduğu yerleşimlerle de aktif iletişimde olduklarını ve burada yaşayan Neolitik topluluklarla ticaret yaptıkları ele geçen buluntulardan anlaşılmaktadır. Yapılan çalışmalar sonucunda Harbetsuvan Tepesi'nde yontmataş endüstrisini oluşturan obsidiyen aletlerin daha çok baskılama tekniği kullanılarak elde edildiğini göstermektedir. Yerleşimde obsidiyen aletlerin yoğun bulunmasının bir nedeni de yerleşim alanının bir ticaret ağının üzerinde olması ve dış merkezlerle ticari bir aktarım içerisinde bulunması olmalıdır.

Sürtmetaş Buluntu Topluluğu

Harbetsuvan Tepesi'nde ele geçen sürtmetaş buluntu topluluğu tüm küçük buluntular içerisinde 264 adet (% 0,78) ile temsil edilmektedir. Hammaddenin daha çok bazalttan ve bunun dışında ise kireç ve çakıl taşından olduğu görülmektedir. En yakın bazalt kaynağı, yerleşimin 15 km kuzeybatısında yer almaktadır. Sürtme taş buluntularının tümü taşın taşa sürtülmesiyle yapılmışlardır. Harbetsuvan Tepesi'ndeki sürtme taş buluntularının geneline bakıldığında farklı boyut ve tiplerde olduğu görülür. Sürtmetaş buluntuları; 83 adet (% 31,44) düzeltilmiş taş parçası, 36 adet (% 13,64) bazalt taş parçası, 34 adet (% 12,88)

havaneli ve havaneli parçası, 29 adet (% 10,98) balta / baltacık ve balta parçası, 24 adet (% 9,09) öğütme taşı parçası, 14 adet (% 5,30) taş kap ve taş kap parçası (Resim 11), 11 adet (% 4,17) sapan taşı, 6 adet (% 2,27) bazalttan vurgaç, 4 adet (% 1,52) alt ezgi taşı, 4 adet (% 1,52) üst ezgi taşı, 4 adet (% 1,52) kesercik, 3 adet (% 1,14) bezemeli taş plaka, 2 adet (% 0,76) delici, 2 adet (% 0,76) kesicik, 2 adet (% 0,76) kireç taşından misket, 2 adet (% 0,76) taş malzeme, 1 adet (% 0,38) bileyi taşı, 1 adet (% 0,38) yuvarlak forma sahip portal taşı parçası, 1 adet (%0,38) taştan asa başı ve 1 adet (% 0,38) mermerden yapılmış tikaçtan meydana gelmektedir (Kaplan ve diğ. 2022:384-385).

Sonuç ve Değerlendirme

Harbetsuvan Tepesi'nin küçük bir merkez olmasına rağmen hem kamusal yapıların hem de depolama alanlarının bulunmuş olması bize bu yerleşimin bütünüyle bağımsız bir yerleşim olduğunu göstermektedir. İşlik yerlerinin tespit edilemediği Harbetsuvan Tepesi'nin özellikle K-1 açmasından işlenmemiş çakmaktaşı çekirdek, bazalt havaneleri ve taş kapların çıkması buranın bir depolama alanı olduğunu göstermektedir (Resim 12). K-1 açmasındaki ızgara planlı yapı da Göbekli Tepe ve Karahan Tepe gibi Harbetsuvan Tepesi'ne benzer merkezlerde karşımıza çıkmayan bir mimari özelliktir. Bu tarz ızgara planlı mimari daha çok Çayönü, Nevalı Çori ve Akarçay Tepe gibi merkezlerde tespit edilmiştir.

Sonuç olarak, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yapılan bilimsel arkeolojik çalışmalar neticesinde kazılan birçok yerleşim yerlerinden biri olan Harbetsuvan Tepesi, Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem B evresi (PPNB) hakkında bilgi veren Taş Tepeler'den biridir. Harbetsuvan Tepesi'nde ele geçen yontmataş malzemeler üzerine gerçekleştirilen bu çalışma; hem bölgenin yontmataş (çakmaktaşı ve obsidiyen) alet teknotipolojisini hem de yontmataş hammaddelerinin nereden geldiği ve de hangi aletlerin kullanıldığı konusunda yeni bilgiler sunmayı amaçlamaktadır.

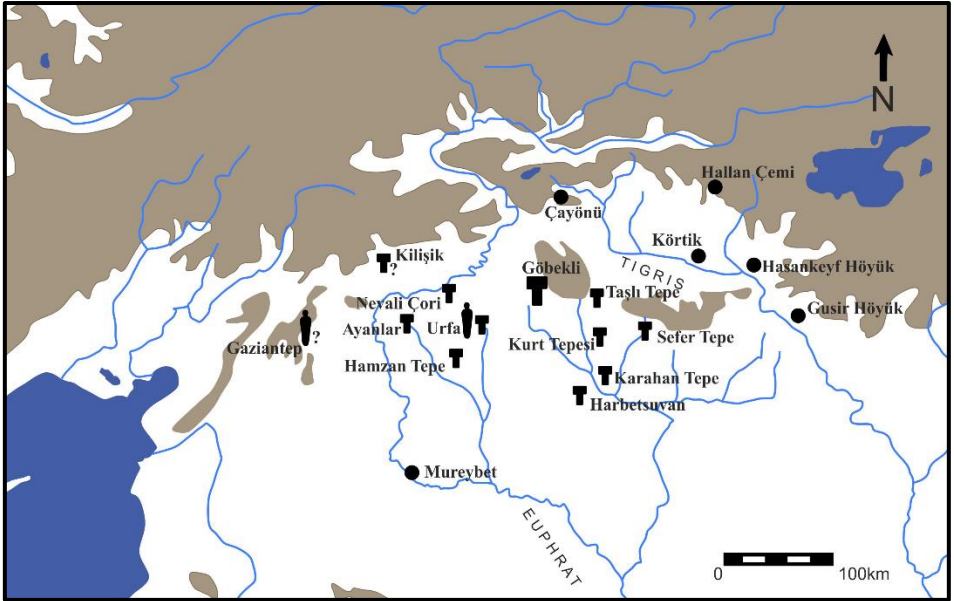
KAYNAKÇA

- Albayrak, Y. 2021. "Soğmatar Nekropolü Kaya Mezar Mimarisi", Karadeniz, Volume: 52: 32-50.
- Albayrak, Y. 2022. "Soğmatar Antik Kenti 2020 Yılı Kazı ve Temizlik Çalışmaları", 2019-2020 Yılı Kazı Çalışmaları, Cilt 4: 435-442.
- Albayrak, Y. ve S. İ. Mutlu 2014. "Soğmatar Kutsal Alanı ve Yakın Çevresi Yüzey Araştırması, 2012", Araştırma Sonuçları Toplantısı 31/2: 337-352.
- Albayrak, Y. ve S. İ. Mutlu 2015. "Soğmatar Kutsal Alanı ve Yakın Çevresi Yüzey Araştırması, 2013", Araştırma Sonuçları Toplantısı 32/2: 259-278.
- Albayrak, Y. ve S. İ. Mutlu 2018. "Soğmatar Nekropolü 2016 Yılı Temizlik Çalışmaları", Kazı Sonuçları Toplantısı 39/3: 525-544.
- Ayaz, O. 2022. The Role of Taboo in the Construction of Neolithic Communities (Göbekli Tepe Neolithic Cultural Region). *Arkeoloji ve Sanat*, 171, 27-36.
- Ayaz, O. 2023a. An Alternative View on Animal Symbolism in The Göbekli Tepe Neolithic Cultural Region in the Light of New Data (Göbekli Tepe, Sayburç). *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 33, 365-383.
- Ayaz, O. 2023b. Self-Revelation: An Origin Myth Interpretation of the Göbekli Tepe Culture (An Alternative Perspective on Anthropomorphic Themes). *Van Yüzcüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 60:191-208.
- Ayaz, O., Çelik, B. ve Çakmak, F. 2022. "Status Society": Sociological Thinking of Göbekli Tepe and Karahan Tepe in the Context of Social Stratification. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 56:122-142.

Harbetsuvan Tepesi Küçük Buluntuları

- Çelik, B. 2011. "Karahana Tepe: A New Cultural Centre in the Urfa area in Turkey", *Documenta Praehistorica XXXVIII*: 241-253.
- Çelik, B. 2016. "A small-scale cult centre in Southeast Turkey Harbetsuvan Tepesi", *Documenta Praehistorica XLIII*: 421-428.
- Çelik, B. 2017. "2015 Yılı Şanlıurfa ili Merkez ilçesi Neolitik çağ ve öncesi yüzey araştırması." 34. Araştırma Sonuçları Toplantısı 2.Cilt, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: Edirne, 337-358.
- Çelik, B. 2019. "Neolitik Dönem Kült Merkezi: Harbetsuvan Tepesi", *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi* 43: 24-38.
- Çelik, B. 2021. "Yeni Buluntular Işığında Tuzak Alanları / Avlaklar" *Arkeoloji ve Sanat*, 166: 13-18.
- Çelik, B. ve O. Ayaz 2022. Rise of Göbekli Tepe Culture: "Hunting Ground Economy" and the Role of Speculative "Knowledge". *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 56:143-160.
- Çelik, B. ve K. Tolon 2018. "Şanlıurfa'dan Neolitik Dönem Tuzak Alanları" *Karadeniz Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 37: 28-36.
- Çelik, B. ve H. Tosyagülü Çelik 2020a. "Harbetsuvan Tepesi 2018 Yılı Kazı Çalışmaları", *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi* 47: 44-58.
- Çelik, B. ve H. Tosyagülü Çelik 2020b. "Harbetsuvan Tepesi 2019 Yılı Kazı Çalışmaları", *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergisi* 48: 303-326.
- İrim, B. ve B. Çelik 2022 "Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem'e Ait Harbetsuvan Tepesi Çakmaktaşı Yontmataş Alet Endüstrisi", *Arkeoloji ve Sanat* 170: 1-12.
- Kaplan, P., O. Şimşek, B. Çelik. 2022. "Harbetsuvan Tepesi Sürtme Taş Aletleri" *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 30: 381-395.
- Şen, Z. ve B. Çelik 2022. "Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem'e Ait Harbetsuvan Tepesi Obsidiyen Buluntuları" *Arkeoloji ve Sanat* 170: 13-22.
- Tosyagülü Çelik ve Çelik 2020. "Şanlıurfa Tek Tek Dağları Neolitik Dönem Fauna ve Florasına Genel Bir Bakış", *Karadeniz Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 47: 159-168

RESİMLER

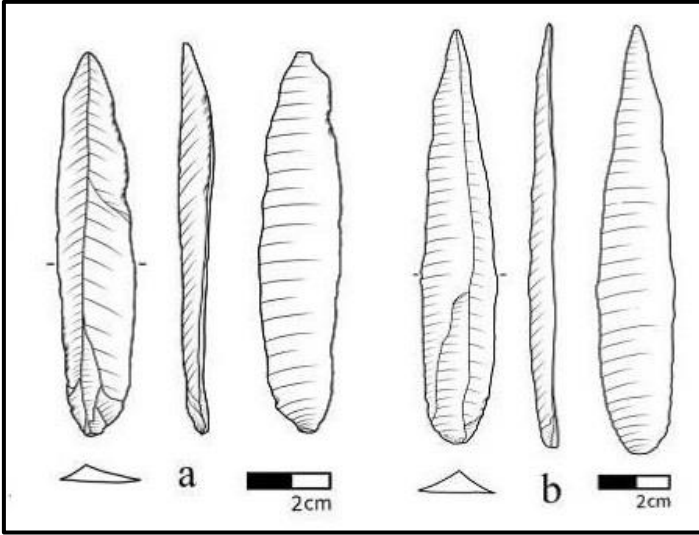

Harita 1. "T" Biçimli Dikilitaşların Bulunduğu Neolitik Merkezler.

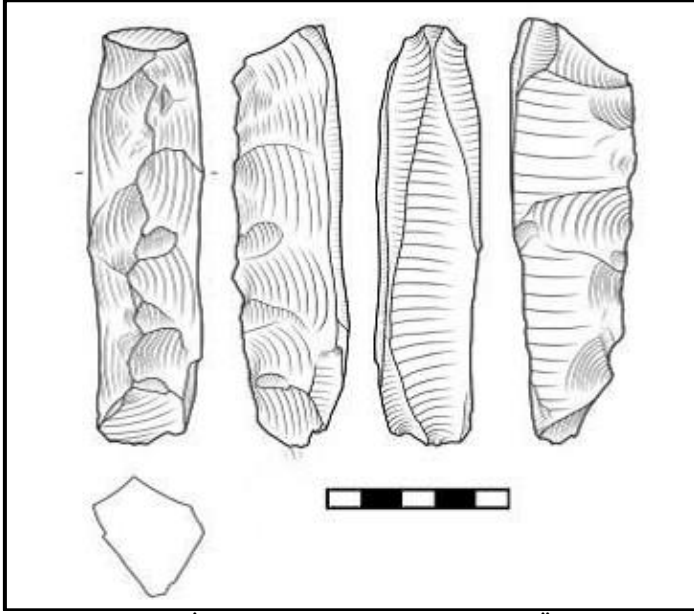
Harbetsuvan Tepesi Küçük Buluntuları

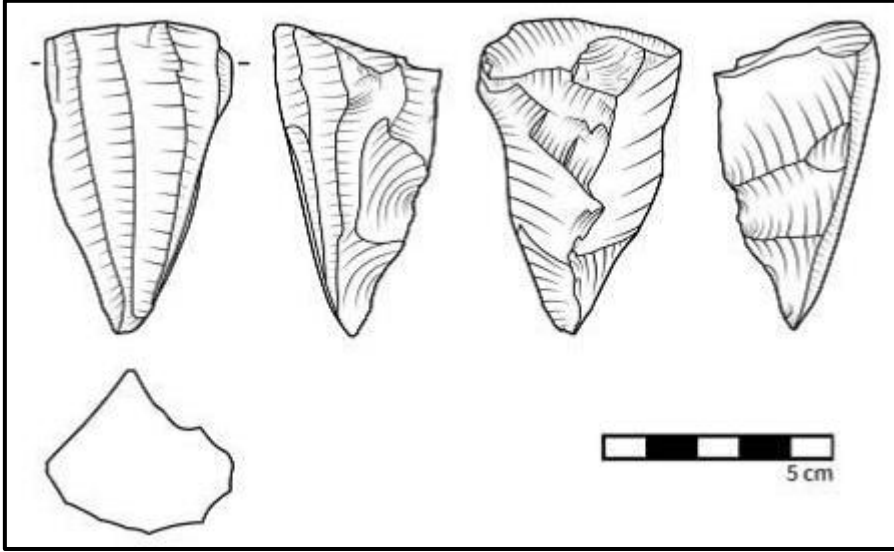
Resim 1. Harbetsuvan Tepesi'nin Havadan Genel Görünümü.

Resim 2. Baskılama Tekniği ile çıkartılmış sağlam Dilgi örnekleri.

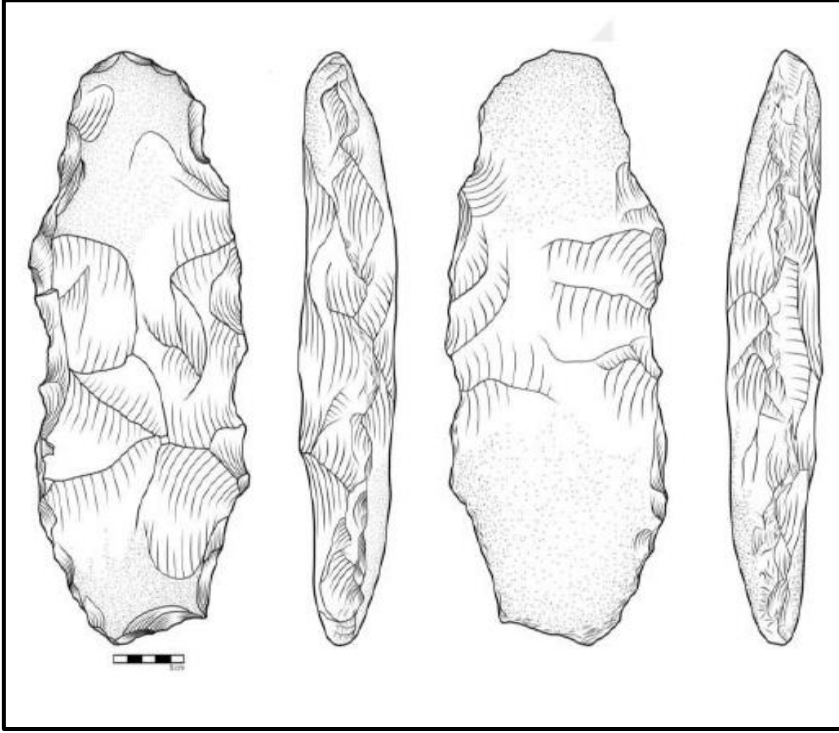

Resim 3. İki Kutuplu Naviform Çekirdek Örneği.

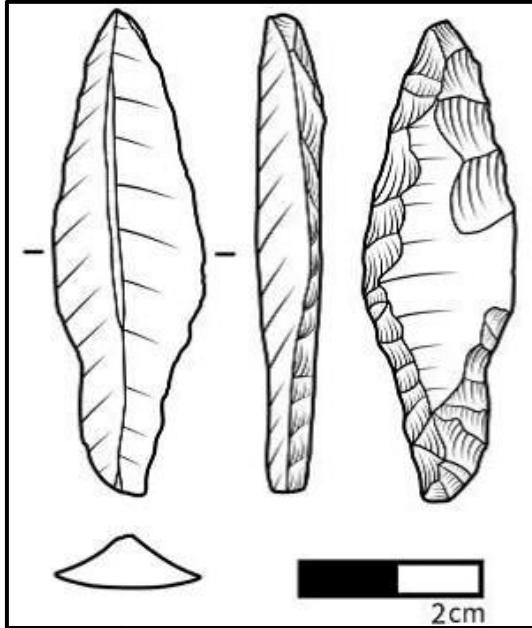

Resim 4. Tek Kutuplu Çekirdek Örneği.

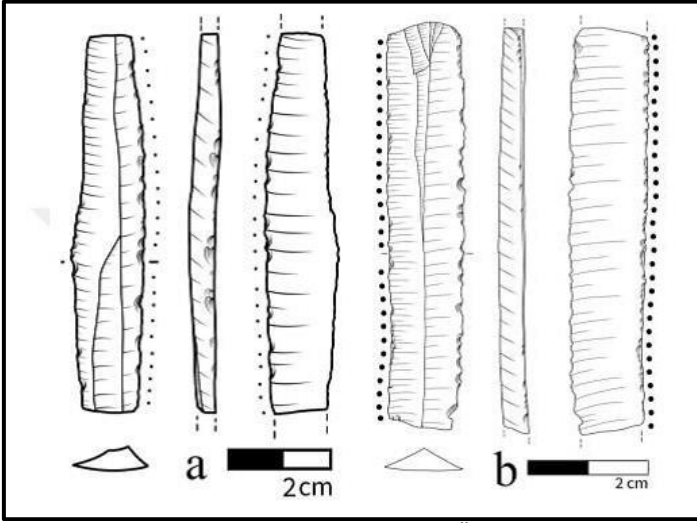
Harbetsuvan Tepesi Küçük Buluntuları

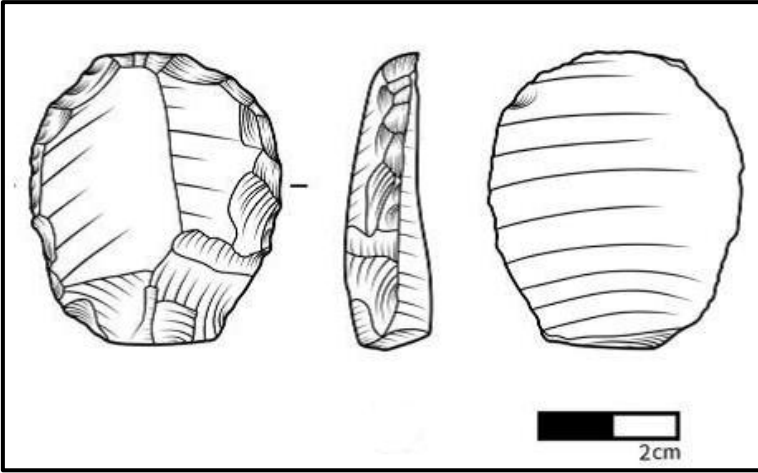
Resim 5. Taslak Halinde Büyük Çakmaktaşı Çekirdek.

Resim 6. Byblos Tipi Uç Örneği.

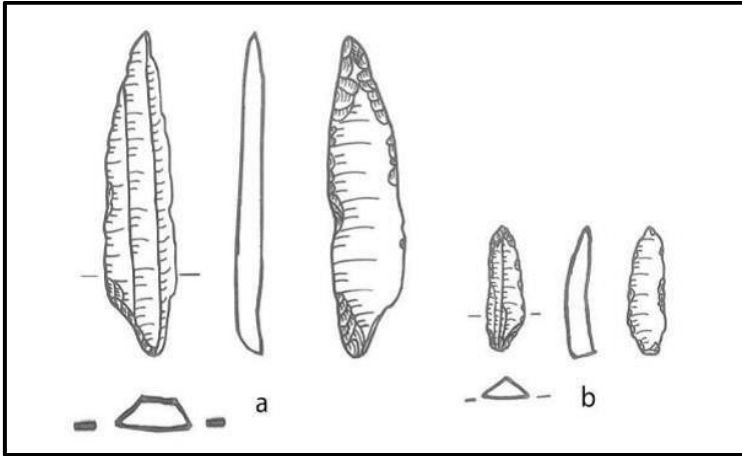
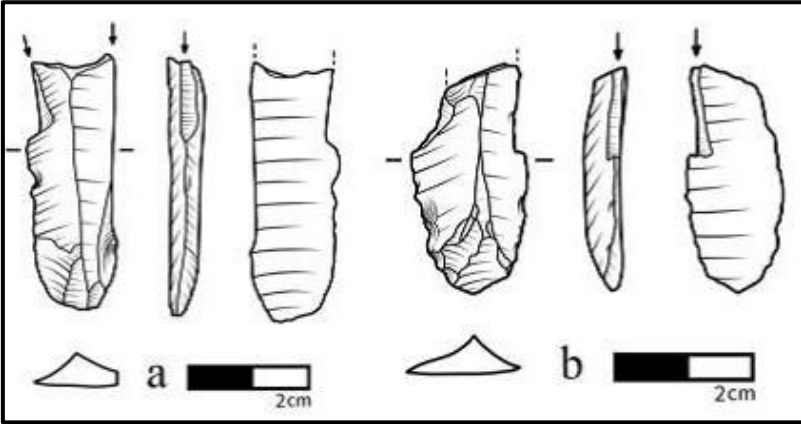

Resim 7. Silikalı Orak-Dilgi Örnekleri.

Resim 8. Yuvarlak Kazıyıcı Örneği.

Harbetsuvan Tepesi Küçük Buluntuları

Resim 11. Sürtmetaş tekniğiyle yapılmış Bezemeli Taş Plaka.

Resim 12 . Depolama Amaçlı Kullanılan Izgara Planlı K-1 Açmasının Görünümü.